

Rauf Yekta Bey'in Türkçe Tercümeleri

Recep USLU¹

Özet

Rauf Yekta Bey, Osmanlıdan Cumhuriyete yaşayan müzik alanındaki öncü araştırmacılardan biridir. Dünya müzik tarihinde çok önemli bir yeri olan Albert Lavignac'ın müzik ansiklopedisinde Türk müziği maddesini yazmakla ilk müzikolog olarak anılmayı hak etmiştir. Yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk müzikoloğu olmasına rağmen siyasi olarak ona gereken önem verilmemiştir. Ona yeterince önem verilmediğini gösteren delillerden biri Rauf Yekta Bey'in Türkçe tercümeleridir. Müzik tarihimizin çok önemli yazarlara ait eserlerin Türkçeye tercüme edilmesi gerektiğini neredeyse yazı yazmaya başladığı ilk yıllardan farkındadır. 1889-1938 yılları arasında bu konuda yazdıkları ile öncelik verilmesi gereken müzik tarihi kaynaklarını tercümelerine başladığını ve yetkililerin destek olması gerektiğini ifade etmiştir. Çeşitli resmi görevlerde bulunmuştur. Bunlardan bazıları da Türk müziğini yakından ilgilendiren resmi görevlerdir. Darülelhan müzik öğretmenliği, Yenikapı Mevlevihanesi neyzenbaşılık görevi, Tasnif ve Tespit Heyeti Üyeliği, Müzik ıstılahları tespit uzmanlığı görevleri gibi. Ancak Cumhuriyet'ten sonra gereken ilgiyi görmemiştir. Bu bildiride Rauf Yekta Bey'in hayatında yaptıklarını ele almak konuyu uzatacağından, sadece tercümelerle sınırlandırılmıştır. Bulgular kısmında görüleceği üzere Rauf Yekta Bey'in yazın hayatı boyunca hangi eserleri tercüme ettiği konusu Öztuna, Bardakçı, Erguner tarafından farklı sayılarda verilmiştir. Bu bildiri konuya nitel araştırma yöntemiyle eğilerek, araştırmalarda Rauf Yekta'nın sekiz eser tercüme etmiş olduğu belirtilmesine rağmen, bu rakamın gerçeği yansıtıp yansıtmadığı incelenmiştir. Araştırmalarda tercüme edilen eserlerin maddi imkansızlıklar sebebiyle basılmadığı belirtilmiştir. Bildirinin sonucunda, eldeki verilere göre, Rauf Yekta'nın dört eseri tercümeye başladığı ve bu eserleri tamamlamamış olduğu, biri hakkında ise bilgiye henüz ulaşılmadığı anlaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Rauf Yekta, Meragi, Urmevi, Şirazi, Ladikli, Meditos.

¹ Doç.Dr., İstanbul Medeniyet Üniversitesi Türk Musikisi Bölümü (İstanbul Medeniyet University, Department of Turkish Music), recep.uslu@medeniyet.edu.tr; Orcid ID: 0000-0002-3849-2982
DOI: 10.32704/9789751751683.2024.0143

Abstract

Translated Works To Turkish By Rauf Yekta

Rauf Yekta Bey is one of the pioneering researchers in the field of music from the Ottoman Empire to the Republic. He deserved to be mentioned as the first musicologist by writing the Turkish music item in the music encyclopedia of Albert Lavignac, which has a very important place in the history of world music. Although he was the first musicologist of the new Turkish Republic, he was not given due importance politically. One of the pieces of evidence showing that he is not given enough importance is the Turkish translation works of Rauf Yekta. He is aware of the need to translate the works of very important authors in our music history into Turkish, almost from the first years he started writing. He stated that he started to translate music history sources that should be given priority with his writings on this subject between 1889-1938 and that the authorities should support them. He held various official positions. Some of these are official duties that are closely related to Turkish music. Such as Darülelhan music teacher, Yenikapı Mevlevihane head neyzen master, Classification and Detection Committee Membership, Music terms determination specialist duties. However, it did not receive the necessary attention after the Republic. In this paper, it is limited to translations only, as it will lengthen the subject to consider what Rauf Yekta Bey did in his life. As can be seen in the findings section, the subject of which works of Rauf Yekta Bey translated throughout his literary life has been given in different numbers by Öztuna, Bardakçı and Erguner. This paper focused on the subject with the qualitative research method, and although it was stated that Rauf Yekta translated eight works in the research, it was examined whether this figure reflects the truth. It was stated in the research that the translated works were not published due to financial impossibilities. As a result of the paper, it was understood that according to the available data, Rauf Yekta started to translate four works and he has not completed these works, and information about one of them has not been reached yet.

Keywords: Rauf Yekta, Meragi, Urmevi, Şirazi, Ladikli, Meditos.

Giriş

Uluslararası Sempozyumun etrafında şekillendiği Rauf Yekta Bey, 1922’de yazdığı Türk müziği monografisi yani kitap bölümü, Fransız müzik eğitimcisi Albert Lavignac’ın müzik ansiklopedisine yazdığı bölümle Dünya müzikolojisi içinde yerini almıştır. Rauf Yekta, aynı yıllarda Orta Doğu kültürünün müzik kaynaklarını Fransızca’ya tercüme etmek için büyük bir projeye damgasını

vuran Baron de D'Erlanger ile çağdaşı. Dolayısı ile burada Rauf Yekta Bey'in anılması gereken hizmetlerinden biri de Türkçeye kazandırdığı müzik tarihi kaynaklarından yaptığı tercümelere dir.

Literatür

Rauf Yekta Bey'in ilk önemli biyografisi Murat Bardakçı (1986) tarafından kitap bölümü olarak yayınlanmıştır. Daha sonra hakkında Süleyman Erguner (2003) tarafından bir doktora tezi hazırlanmış ve basılmıştır. Nuri Özcan'ın (2007) ansiklopedi maddesinden sonra Mehmet Öncel (2014) bir kitap bölümü olarak Rauf Yekta Bey'in biyografisine yer vermiştir. Ancak bu biyografi çalışmaları içinde Rauf Yekta Bey'in tercümeleri için Süleyman Erguner, diğerlerinden daha geniş ve derli toplu bir bölüm ayırmıştır. Bu bildiride biyografiler dikkate alınarak Rauf Yekta Bey'in tercümelerini listelemeyi, ardından konuyla ilgili akademik gelişmeler üzerinden bir değerlendirme yapmayı düşünmekteyiz.

BULGULAR

A-Rauf Yekta Bey'in Tercümeleri

Süleyman Erguner'in (2003: 62-64) yayınlanan kitabında "Rauf Yekta Bey'in Tercümeleri" için ayrılmış bölümde verilen bilgiye göre Rauf Yekta Bey'in tercümeleri şunlardır:

1-Urmevi'nin *Risaletü's-şerefiyye* adlı eserin tercümesi: Erguner'e (2003: 63) göre Rauf Yekta'nın, Urmevi'nin *Risaletü's-şerefiyye* adlı eserini 1918 yılında tercüme etmiş ve basılmadığı için torunlarının elindedir.

2-Meragi'nin *Câmiü'l-elhan* adlı eserin tercümesi: Erguner (2003: 63) Abdülkadir Meragi'nin eseri *Câmiü'l-elhan*'ın Rauf Yekta'nın yaptığı Türkçe tercümesinden bahseder.

3-Şirazi'nin *Dürretü't-tac* adlı eserin tercümesi: Erguner (2003: 63), araştırmasında Kutbuddin Şirazi'nin Farsça *Dürretü't-tac* adlı eserin Rauf Yekta Bey tercümesinden bahsetmiştir.

4-Ladikli'nin *Risaletü'l-Fethiyye* adlı eserin tercümesi: Erguner (2003: 63), Rauf Yekta Bey'in Ladikli'nin Arapça eseri *Risaletü'l-Fethiyye*'sini tercüme ettiğinden bahsetmiştir.

5-Molla Cami'nin *Risale-i Musikiyye* adlı eserin tercümesi: Erguner (2003: 63; Uslu 2016: 17, 74), Rauf Yekta Bey'in Molla Cami'nin *Risale-i Musikiyye* adlı eserin tercüme ettiğinden bahsetmiştir.

Erguner'den önce biyografi yazarlarından Yılmaz Öztuna'nın verilerine göre, yukarıda adı geçen Urmevi Şerefiyye'si dışında (Öztuna 1988: 46), Rauf Yekta'nın tercümelerine ilave olarak şu eserden söz edilmektedir:

6-Urmevi'nin *Kitabü'l-edvar fi marifeti'n-nağam ve nisebi eb'adiha ve edvari'l-ika* Tercümesi. Öztuna (1988: 48; Erguner 2003: 63), "Rauf Yekta Bey bu eseri tercüme etmiş, fakat basılamamıştır" der.

Murat Bardakçı, Rauf Yekta biyografisinde yukarıda geçen Urmevi'nin Şerefiyye (Bardakçı, 1986: 14), Meragi'nin *Câmiü'l-elhan* adlı (Bardakçı 1986: 14) eserleri dışında bir de şu eseri tercüme ettiğini belirtir:

7-Abdülkadir Meragi'nin *Makasidü'l-elhan* Tercümesi: Bardakçı (1986: 14; Erguner 2003: 63) biyografik araştırmasında Rauf Yekta'nın *Makasidü'l-elhan* tercümesi basılmamıştır der. Rauf Yekta bu versiyonların sonuncusu olan II.Murad'a yazılmış bir orijinal yazmanın sahibiydi.

Kendisinden önce yapılmış araştırmaları göz önünde bulunduran Süleyman Erguner, Rauf Yekta'nın hayatını ele aldığı eserinde toplamda yedi eser tercümesinden bahseder. Rauf Yekta Bey'in tercümeleri bu kadarla sınırlı mıdır?

8-Rauf Yekta Bey'in (Öncel 2010: 54) bir makalesinde "**Krezent Meditos**, nâm müellifin **Muhtasar Nazariyât-ı Mûsikî** kitabını" tamamen tercüme ettiğini söylemesinden, konunun daha ayrıntılı araştırılması gerektiği anlaşılmaktadır. Bildiride ilk defa yer alan bu konu Rauf Yekta Bey biyografilerinin (Bardakçı, Öztuna, Erguner, Öncel vs) hiçbirinde görülmediğine göre bugüne kadar araştırılmamıştır.

Müzik bibliyografyası (Uslu 2009: c.2 ve 2016: c.1) çalışmalarında Rauf Yekta Bey'in yukarıda bahsedilen tercümelerinden sadece Molla Cami'den yaptığı müzik risalesi tercümesi görülmektedir (Özcan 2007: 469). Diğer tercümelerinin gerçekleşmiş olduğuna dair Urmevi, Meragi, Şirazi özelinde araştırma yapanlar ise bir bilgi vermemektedir, bu açıdan eksiktirler. Kutbuddin Şirazi çalışmasında (Dinç, 2021) Rauf Yekta'nın tercümesinden hiç bahsedilmemesi gibi. Bu çalışmada farklı ve yeni bilgiler bulunabileceği ümidiyle Cergel (2007) ve Öncel'in (2010) çalışmaları olan Rauf Yekta Bey'in makalelerinde verdiği ipuçları incelenmiştir.

Rauf Yekta Bey'in Musiki Antikaları (Doğrusöz, 2018) adlı yayında Rauf Yekta Bey'in birçok eseri istinsah ettiği ve ettirdiği görülmektedir. Bu istinsah ettiği/ettirdiği bilgileri ile tercüme ettiği bilgileri birbirine karışmış olabilir. Eldeki veriler bu tercümelerin çoğunun tamamlanmamış olduğu tahminine götürmektedir. Bu durumda biyografi yazarlarının Rauf Yekta Bey'in tercümelerini nasıl belirtmeleri gerekmektedir sorusuyla karşılaşılıyor. Sonuç kısmında bu soruna cevap bulabileceksiniz.

B-Tercümelerin Günümüzdeki Durumu

Rauf Yekta Bey'in tercümeleri hakkında yanlış bilinenler dışında bir kaç eser tercümesinin yarım kaldığı ve tamamlanmadığı anlaşılmaktadır. Günümüzde bu eserlerden Molla Cami'nin eseri dışında diğer eserlerin Türkçeye kazandırılmış tam tercümelerini şöyle sıralayabiliriz:

Urmevi'nin 1-Kitabü'l-edvar Tercümesi: Dr.N.Uygun, 1999, İstanbul Kubbealtı yayını; İstanbul İbn Haldun Üniversitesi yayını, 2023.

Urmevi'nin 2-Risaletü'ş-şerefiyye Tercümesi: Prof.Dr.Fazlı Aslan, 2017, Ankara Atatürk Kültür Merkezi yayını.

Ladikli'nin Risaletü'l-Fethiyye Tercümesi: Dr.Hakkı Tekin, 1999, Doktora tezinin içinde Türkçe tercümesi yer almaktadır.

Meragi'nin 1- Câmîü'l-elhan Tercümesi: *Câmîü'l-elhan*'ın *Makasid* gibi Meragi tarafından yazılmış bir kaç versiyon yazması vardır. Dr.U.Sezikli'nin (2007) tezi içinde bir tercümesi görülmektedir, ancak hangi Farsça *Câmîü'l-elhan* versiyonunun tam tercümesi olduğu açıkça belirtilmemiştir. Yapılan karşılaştırmada tezin ekinde verdiği yazmanın tam tercümesi olmadığı anlaşılmaktadır.

Meragi'nin 2- Makasidü'l-elhan li-Sultan Murad es-Sani Tercümesi: Doç. Dr.Recep Uslu, 2015, Atatürk Kültür Merkezi yayını. İsminden anlaşıldığı üzere II.Murad'a yazılan *Makasid* versiyonunun, üç adet Farsça yazma metin üzerinden edisyon kritiği yapılmış ve ilk basılmış tam tercümesidir. Neden *Makasid*'in üç versiyon ve sonuncusunun II.Murad'a yazılan ve en genişletilmiş versiyon olduğu konusunu ilk defa açıklayan makale (Uslu 2018: 20), ardından Meragi biyografisi (Uslu, 2022b: 34, 88, 95, 96) ve müzik tarihi açısından önemlidir.

Sempozyum tarihinden bugüne oluşan akademik yayın dünyasındaki gelişmeler açısından şu noktaya da değinmek gerekmektedir. 2015 yılında Türkiye'nin saygın bir yayınevi tarafından *Makasid* tercümesi, üç kişilik bilim kurulu tarafından onaylanarak yayınlanmış ve 2019 yılında makaleyle ilk defa *Makasid*'in Sultan Şahruh ve Sultan II.Murad adına yazılmış versiyonları olduğu ortaya çıkarılmış olmasına rağmen, her iki yayına ne bibliyografyasında ne de makalenin içerisinde yer vermeden veya işaret etmeden (bunun etikliği tartışılır), 2023 yılında yapılan bir makalede bu konu yani II.Murad'a yazılan bir *Makasid* nüshası olduğu bir taraftan teyid edilmiş (Sezikli-Hüseyin, 2023: 883), diğer taraftan 60 nolu dipnotta, isminin silik bir nüshasının olduğu gerekçesiyle II.Murad'a yazılan bir eser olamayacağı izlenimi verilmek istenmiştir. Aynı makalede, belki de özelde sorumlu yazar Meragi'nin "Kenzü'l-elhan'ın içindekiler" ve *Makasid* adlı eserinde geçen "*Kitab-ı Lahniyye*" adlı eseri

hakkında daha önce ilk defa yapılan tespitleri ve yazılanları, sadece benim yazdıklarımı değil, örneğin Dr. Zeynep Yıldız Abbasoğlu'nun (2015) doktora tezinde de yazılanları göz ardı ederek (bir araştırmada böyle göz önünde olan araştırma ve yayınları görmezden gelmek veya haberi olmadığını iddia etmek gibi gerekçelerle), yazılanlardan hiç söz etmeden eseri “kesin bilgiler mevcut değildir” diyerek reddetmek veya “Meragi'nin günümüze ulaşmayan eserleri” (Sezikli-Hüseyin, 2023: 863) olarak tanımlamak ortaya konan yazının ne kadar akademik olup olmadığını tartışmaya açar. Aksi halde herhangi bir okuyucu bu araştırmadan sonra, daha önce yapılan diğer araştırma ve yayınları görürse, yazarların Meragi ve *Makasid* hakkında yapılan yayınlarla oluşan akademik gelişmeden yeterince haberlerinin olmadığını, dolayısı ile iyi bir araştırma tekniği uygulamadıklarını söylerse söz ederse haklıdır veya akla gelmeyen başka ihtimallerden de söz edebilirler. Ayrıca akademik gelişmeler açısından Abdülkadir Meragi'nin İngilizce ve Türkçe bir biyografisi (Uslu, 2022b: s.7) ve eserin torunu Mahmud Meragizade tarafından yazdırılmış 1498 tarihli nüshası, *Makasidü'l-elhan (li-Sultan Murad es-Sani)* (ed.R.Uslu, 2023) başlığı ile Prof. Dr. Fuat Sezgin anısına tıpkıbasım olarak yayınlanmıştır.

Şirazi'nin *Dürretü't-tac* adlı eserin *Musiki* kısmının tercümesi: Dr.Sema Dinç, 2021, doktora tezi içinde tercümesi yer almaktadır.

Sonuç

Rauf Yekta Bey'in kütüphane ve arşivinin tamamı ile ilgili net bir bilginiz olmamakla birlikte, konu hakkında bizi netleştirecek önemli çalışmalardan biri Prof.Dr.Nilgün Doğrusöz'ün editörlüğünü yaptığı *Rauf Yekta Bey'in Musiki Antikalari* (Doğrusöz 2018) adlı esere baktığımız zaman bu eserlerin tamamlanmış tercümelerine dair hiç bir iz bulunamamıştır. İddia edilen Rauf Yekta Bey tercümelerinden sadece *Câmiü'l-elhan* (Meragi'nin) tercümesinin dördüncü baba kadar yapılmış bir yazmasına (Doğrusöz 2018: nr.39, 40 sayfa kadar), bir de *Tercüme-i Fethiyye*'nin (Ladiki'nin) hayli eksik tercümesine (Doğrusöz 2018: nr.41) rastlanmıştır. Molla Cami'nin *Risale-i Musikiyye* adlı eserin yarım kalan tercümesinin Osmanlı Türkçesinde basılmış (Özcan 2007: 469; Uslu 2016: 17, 74) formları antikacılar da bulunmaktadır.

Bununla birlikte Rauf Yekta Bey'in biyografi yazarları Rauf Yekta Bey'in tercümeleri varmış gibi değil, tamamlanmamış çalışmaları olarak belirtmeleri daha gerçekçi olacaktır; Özcan ve Öncel'in Rauf Yekta Bey'in biyografilerinde olduğu gibi.

Türkiye akademi dünyasında oluşan gelişmeler adına, Bulgular kısmı B başlığı altında, yukarıda listelenen bazı tam tercümelerin eksikleri ve yanlışları hakkında yayınlanmış eleştirel müzikoloji makaleleri vardır. Bu çerçevede

yapılmış çalışmalarda mevcut inceleme kısımlarına yer vermeden, sadece tam tercümelerin yeniden düzeltilmiş baskılarının yapılması gerekmektedir, henüz bazılarının birinci baskıları bazılarının ise düzeltilmiş ikinci baskıları yapılmamıştır.

Rauf Yekta Bey'in Türk müziği müzik teorisinin ana kaynaklarının tercüme edilmesi gerektiği fikrinin benzeri Baron D'Erlanger tarafından yapıldı, müzik teorisi kaynakları projesi 1917 yılında başladı ve kaynakların, *Arab music* (1930'lar) başlığı altında da olsa Fransızca tercümeleri basıldı. Türk müziği tarihinde 1900 yıllarında Rauf Yekta Bey'in tercüme etmek istediği bu önemli eserlerin Türkçeye kazandırılması ancak akademik alanda müzik tarihi araştırmalarının 1982 yılında Ruhi Kalender'in yaptığı tezle başladığını kabul edersek, yukarıda verilen bilgilerden anlaşıldığı gibi 1999 yılından itibaren tercümelerin yapılmış olması müzik biliminde Avrupadan ne kadar geride olduğumuzu, buna izin vermeyen zihniyete sahip geçmişte ülkeyi idare edenlerin izledikleri müzik kültürü politikasıyla Türk kültürüne verdikleri zararı veya en az 100 yıllık gecikmeyi göstermektedir.

KAYNAKÇA

Bardakçı, M. (1986). “Rauf Yekta Bey’in Hayatı ve Eserleri”. *Rauf Yekta Bey. Türk Musikisi*. çev.O.Nasuhioğlu. İstanbul Pan yay. içinde. İstanbul: Pan yay. s.8-16.

Cergel, M. (2007). *Raûf Yektâ Bey'in İkdâm Gazetesi'nde Neşredilen Türk Mûsikîsi Konulu Makâleleri*. Yüksek lisans tezi. MÜ SBE

Dinç, S. (2021). *Kutbüddîn Şîrâzî'nin Dürretü't-Tâc'indeki Mûsikî Bölümünün İncelenmesi*. Doktora tezi.

Doğrusöz, N. vdğr. (2018). *Rauf Yekta Bey'in Musiki Antikaları*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi yay.

Erguner, S. (2003). *Rauf Yekta Bey*. İstanbul: Kitabevi yay.

Öncel, M. (2010). *Rauf Yektâ Bey'in Âti, Yeni Mecmûa, Resimli Kitap Ve Şehbâl Adlı Mecmûalarda Mûsikî ile ilgili Makalelerinin İncelenmesi*. Yüksek lisans tezi. MÜ SBE

Öncel, M. (2014). “Rauf Yekta Bey”. *Türkiye'nin Birikimleri-3*. İstanbul: İlke yay., s.45-54

Özcan, Nuri (2007). “Rauf Yekta Bey”. *TDV İslam Ansiklopedisi*, c.34, s.468-470

Öztuna, Y. (1988). *Abdülkaadir Meragi*. Ankara: T.C.Kültür Bakanlığı yay.

Sezikli, U. (sorumlu yazar) - Seyyid Muhammed Taki Hüseyini (2023). “Abdülkadir-i Meragi'nin Günümüze Ulaşmayan Eserleri”. *İslam Tetkikleri Dergisi*. 13/2: 863-886

Uslu, R. (2021b). “Rauf Yekta Koleksiyonu Meragi'nin Makasıd'ı, Hangi Versiyondur? İki Makasıdu'l-Elhan'ın Karşılaştırması”. *Journal Of Social Humanities and Administrative Sciences* 7(44), s.1643-1652

Uslu, R. (2009). *Müzik Bibliyografyası -2 Makaleler*. İstanbul: Çengi yay.

Uslu, R. (2015). *Meragiden II.Murad'a Müziğin Maksatları Makasıdü'l-elhan Tercümesi*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi yay.

Uslu, R. (2016). *Müzik Bibliyografyası -1 Kitaplar*. İstanbul: Çengi yay.

Uslu, R. (2019). “Meragi'nin Makasıdü'l-elhan Versiyonları Yahut Yeniden Adlandırma Yapılabilir mi”, *Yegah Musiki Dergisi*, II/1: 1-20

Uslu, R. (2022a). “Müzikolojide ilklerin öncüsü Rauf Yekta Bey”. <https://www.youtube.com/watch?v=d9C9FF05j9A&t=375s>; “Müzikolojide ilkleriyle

Rauf Yekta Bey 2". <https://www.youtube.com/watch?v=bl7efwp2Muo&t=6s>

Uslu, R. (2022b). *Timeline of Abdulkadir Meragi*. İzmir Uluslararası Duvar yay.

Uslu, R. (2023). "Müzikolog Rauf Yekta Bey'in Tercüme Macerası: Kaç Eseri Türkçeye Kazandırdı?", *Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences*, 9(64):2768-2772. DOI: <http://dx.doi.org/10.29228/JOSH AS.69369>

